

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ІМ. Б.Д. ГАВРИЛИШИНА
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

КУЛИК Станіслав

**«ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТЕКЦІОНІЗМУ В
СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»**

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»
Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконав студент
групи МEB-41
Кулик Станіслав

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Болквадзе Н.І.

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні аспекти економічних санкції в контексті протекціонізму...	5
Розділ 2. Дослідження економічного впливу санкцій на світову торгівлю.....	11
2.1. Аналіз змін у економічній активності підсанкційних країн на прикладі Росії, Ірану та Північної Кореї	11
2.2. Дослідження впливу економічних санкцій на ЄС	25
Розділ 3. Рекомендації щодо реагування на неефективність введених санкцій..	29
Висновки.....	35
Список використаних джерел.....	37

ВСТУП

Процеси глобалізації світової економіки зумовлюють активізацію нових економічних механізмів у системі міжнародних відносин для впливу на політику та поведінку окремих урядів чи групи держав, що діють в інтересах суспільної безпеки. Застосування міжнародних економічних санкцій та дискусії про їх ефективність і масштаби втрат зараз знаходяться в центрі міжнародної політики. У сучасному глобалізованому та взаємозалежному світі з національними економічними інтересами, іноді діаметрально протилежними, все частіше використовуються комплексні заходи для зміни економічної чи політичної стратегії, яку дотримуються держави. Особливої актуальності цій проблемі додає широке застосування міжнародних економічних санкцій на початку XXI століття.

Сьогодні існує розрив в розумінні того, як економічні санкції, які традиційно розглядаються як каральні заходи, також функціонують як інструменти протекціонізму. Ця подвійна функція впливає на динаміку світової торгівлі та міжнародну політичну економію.

Дослідження економічних санкцій вивчаються багатьма вченими: О. Чугаєв, Р. Пейп, Д. Болдвінат, Г. Хафбауер, Дж. Скотт, К. Елліот, Б. Оегт, Н. Резнікова, В. Панченко та інші.

Метою роботи є теоретико-практичне обґрунтування впливу економічних санкцій як інструменту протекціонізму в системі міжнародних відносин. Поставлена мета передбачає реалізацію таких завдань:

- охарактеризувати теоретичні аспекти економічних санкцій в контексті протекціонізму;
- дослідити економічний вплив санкцій на світову торгівлю;
- запропонувати рекомендації щодо реагування на неефективність введених санкцій.

Об'єктом дослідження даної роботи є економічні санкції як інструменту протекціонізму в системі міжнародних відносин.

Предмет дослідження – економічний вплив санкцій на країн-членів ЄС через оцінку змін у економічних показниках підсанкційних країн на прикладі Росії, Ірану та Північної Кореї.

У роботі було використано такі методи дослідження: аналіз та порівняння, спостереження, аналогія, системний аналіз; економіко-статистичний аналіз (табличний, графічний, групування, класифікація).

Інформаційна база включає наступні джерела: конференції, круглі столи, наукові семінари; звіти та статистичні дані міжнародних та національних статистичних організацій, Світової організації торгівлі (СОТ), Європейської комісії, ООН; книги та монографії.

Практичне значення роботи виявляється у можливості використання отриманих висновків та практичних рекомендацій у розробці рекомендацій із ефективнішого впровадження санкцій в міжнародній практиці.

Апробація результатів дослідження відбулась на XVII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 27-28 березня 2024 р.) [2].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ В КОНТЕКСТІ ПРОТЕКЦІОНІЗМУ

Ідея використання економічних інструментів для впливу на політичні цілі сягає глибокої давнини, але лише після Першої світової війни санкції були юридично кодифіковані в Статуті Ліги Націй. Переможці у Першій світовій війні вірили, що такі заходи діятимуть як стримуючий фактор і допоможуть забезпечити мир, уникаючи збройного протистояння. Після Другої світової війни ідея санкцій, як альтернативи збройному протистоянню набула популярності, і санкції увійшли в довгострокове використання. У 1990-х роках після періоду холодної війни, коли вони застосовувалися рідше, санкції повернулися в дію, аж до моменту, коли цей період називають «десятиліттям санкцій». Незважаючи на це, лунали голоси, які заперечували їх ефективність і висвітлювали страждання цивільного населення. На початку XXI-го століття це призвело до поняття цільових санкцій, відомих як «SMART» санкції (конкретні, вимірні, досяжні, реалістичні, обмежені в часі) [17].

Економічні санкції досі є критично важливим інструментом у міжнародних відносинах, які застосовуються державами для досягнення різних геополітичних цілей. Хоча, санкції традиційно використовуються для покарання або примусу держав до виконання міжнародних норм, вони також можуть служити протекціоністським цілям. Сьогодні важливість даного дослідження підтверджується необхідністю вивчення подвійної ролі економічних санкцій, зосереджуючись, зокрема, на їх використанні як інструменту протекціонізму.

Як правило, запровадження санкцій є не звичайним, а винятковим заходом зовнішньоекономічної політики, спрямованим на досягнення певних політичних цілей. Можна стверджувати, що санкції є антиподом нормальної зовнішньоекономічної політики. Запровадження санкцій має багато негативних наслідків, пов'язаних із уповільненням зростання ВВП, розвитком бізнес-сектору та втратою робочих місць. Економічні санкції в комплексі з іншими

заходами (військово-політичними) можуть мати дестабілізуючий вплив на державну систему країни, до якої введено санкції [15].

Санкції – це примусові заходи, що застосовуються однією країною або групою країн до іншої країни, її уряду чи окремих організацій, спрямовані на те, щоб спонукати до зміни поведінки чи політики. Санкції можуть бути загальними чи адресними, двосторонніми чи багатосторонніми, торговими та/або фінансовими [17].

Оцінюючи санкції, прийнято призначати їм єдину мету, але насправді існує безліч цілей: основні цілі, спрямовані на зміну поведінки цільової країни; другорядні завдання, спрямовані на задоволення внутрішньополітичних сил; і третинні цілі, спрямовані на сприяння захисту певних цінностей. Таким чином, санкції також є формою покарання суб'єктів, чия поведінка вважається «відхиленою» від панівного морального порядку, і вони відображають бажання розширити національний суверенітет [17].

Існує три види економічних санкцій: торговельні, інвестиційні чи фінансові, а також так звані адресні санкції або «розумні» санкції (обмеження транспорту та зв'язку) (табл. 1.1) [15].

Таблиця 1.1.

Типи економічних санкцій

Позитивні санкції	Негативні санкції
Існуючі або обіцяні цілі	Існуючі або загрозові санкції
Торговельні санкції	
- Зниження тарифів - Скасування тарифів	- Часткове ембарго - Абсолютне ембарго
Інвестиційні або фінансові санкції	
Фінансова чи інвестиційна допомога від різних інституцій, таких як МВФ, Світовий банк або з країн	- Скорочення потоків капіталу (скорочення або призупинення кредитування) - Примусове вилучення інвестицій - Скорочення міжнародних платежів - Замороження активів
Цільові санкції	
Гуманітарна допомога	- Транспорт і заборона зв'язку - заборона на передачу технологій, - заборона на передачу прав інтелектуальної власності - заборона на подорожі

Джерело: [15]

При визначенні змісту, характеру та видів економічних санкцій слід враховувати основні сфери їх застосування (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

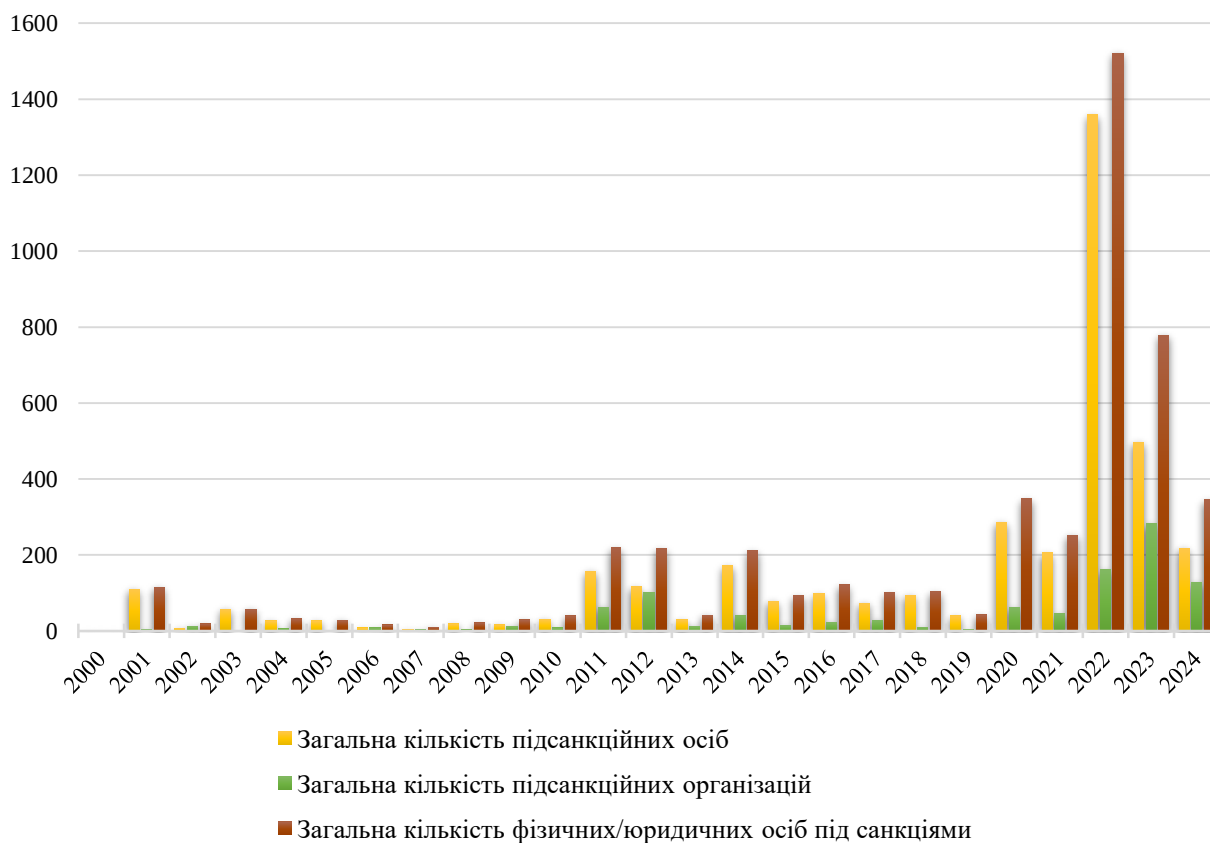
Основні напрямки застосування санкцій

Культура і спорт	Призупинення обмінів
Дипломатія	Скорочення або закриття дипломатичних представництв Виключення з міжнародних організацій. Заборона обіймати посади
Транспорт	Заборона повітряного та морського сполучення. Призупинення залізничного та автомобільного транспорту
Зв'язок	Призупинення поштових та телекомунікаційних послуг
Співпраця з розвитку	Припинення фінансової та технічної допомоги
Військові питання	Припинення військового співробітництва
Фінанси	Заморожування зовнішніх активів Заборона фінансових переказів
Торгівля	Ембарго Бойкот
Кримінальне правосуддя	Міжнародний трибунал

Джерело: [15]

Сучасні економічні санкції можуть бути введені окремою країною або спільно з міжнародними альянсами та міжурядовими організаціями, такими як Організація Північноатлантичного договору (НАТО), Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Європейський Союз (ЄС). Міжнародна співпраця посилює ефективність санкцій, оскільки вона ефективно ізолює ціль.

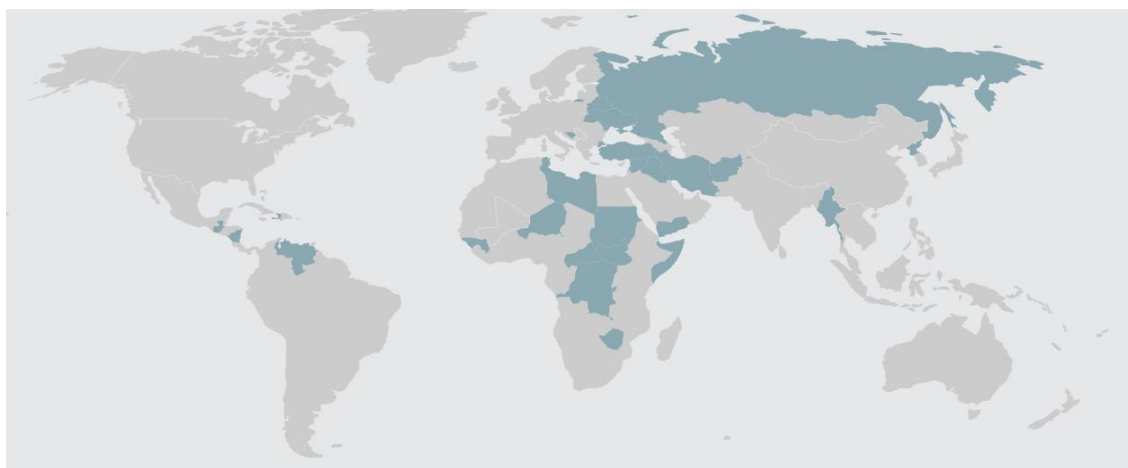
На рисунку 1.1. показано кількість активних списків фізичних осіб (жовтим кольором) та організацій (зеленим кольором) за роками, коли запис вперше з'явився в зведених списках. Особи, на яких накладено санкції на заморожування активів і заборону на поїздки, враховуються лише один раз для отримання фактичної кількості фізичних осіб.

Джерело: [12]

Рис. 1.1. Фізичні та юридичні особи під санкціями ЄС 2000-2024 рр.

Загалом станом на 2024 рік загальна кількість санкцій введено ЄС – 4768, з них санкції застосованих до фізичних осіб – 3735 (78,3%), а до компаній – 1033 (21,7%). Найбільша кількість санкцій було введено у 2022 році – 1521, з них індивідуальних санкцій – 1360 (89,41%), до компаній – 161 (10,59%) всі вони пов’язані із військовим вторгненням Росії в Україну.

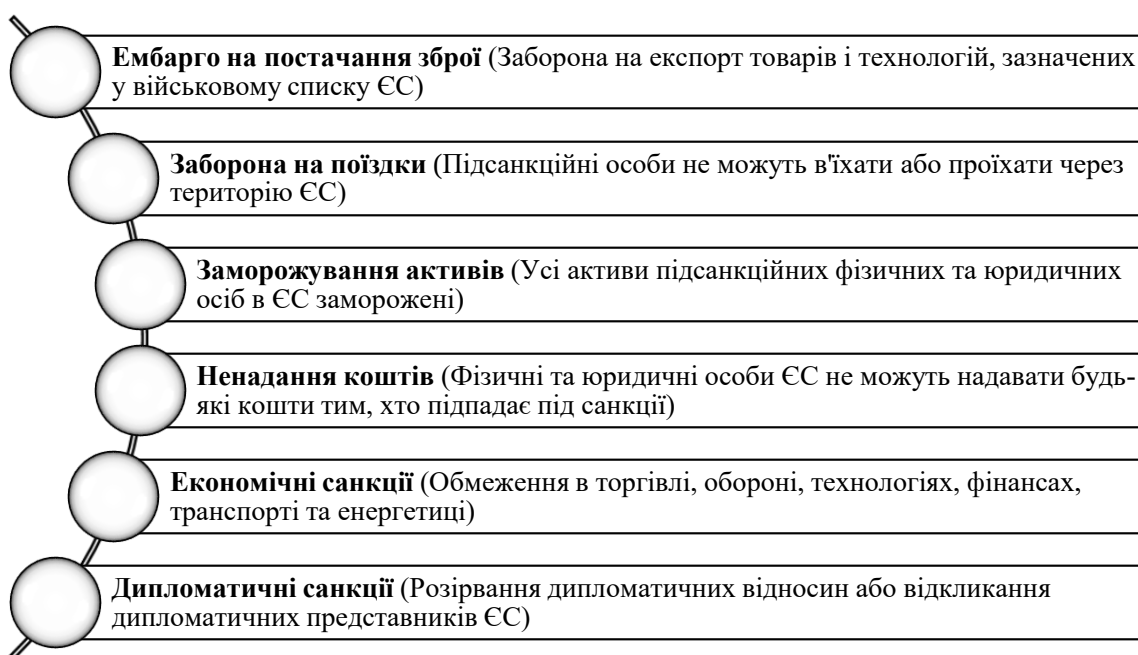

Джерело: [11]

Рис. 1.2. Мапа санкцій запроваджених ЄС станом на 2024 рік

Існує три типи санкційних режимів у ЄС: 1) обмежувальні заходи з метою виконання резолюцій ООН; 2) змішані санкції (для посилення санкцій ООН); 3) автономні санкції ЄС (за власною ініціативою). Зараз діє майже 50 режимів санкцій. Наприклад, санкції були введені через ситуації в Росії, Україні, Білорусі, Ірані, Північній Кореї, Сирії, Демократичній Республіці Конго та Венесуелі. Крім того, ЄС також ухвалив тематичні режими, спрямовані, наприклад, на: тероризм, порушення прав людини, діяльність з розповсюдження ядерної зброї, застосування хімічної зброї, кібер-атаки (рис. 1.2) [29].

Більшість санкційних режимів ЄС спрямовані на фізичних та юридичних осіб і включають заморожування активів і заборону на поїздки. ЄС також може прийняти галузеві заходи, такі як економічні та фінансові заходи. Санкції у вузькому сенсі вимагають спеціальної правової основи в договорах ЄС і включають заходи зазначені на рис. 1.3.[31]

Джерело: [31]

Рис. 1.3. Заходи пов'язані із санкціями ЄС

Ефективність економічних санкцій визначається їх роллю у формах реакції країн і міжнародних організацій на грубі порушення прав людини, суверенітету країн, протекціонізму та міжнародного права в цілому.

Санкції виступають певним компромісом між дипломатичними методами і більш інтенсивними діями, які можуть включати військові дії і таємні операції.

Санкції можуть включати в себе припинення дипломатичних відносин, бойкот спортивних і культурних заходів, секвестрування власності іноземної держави та її громадян. Найбільш поширеною формою санкцій є економічні санкції. Економічні санкції представляють собою досить привабливий інструмент зовнішньої політики, адже, на відміну від війни, вони покликані вирішувати міжнародні конфлікти і розбіжності з меншими витратами і людськими жертвами. У більшості випадків використання економічних санкцій передбачає бажання країни ініціатора втрутитися у процес прийняття рішень іншої суверенної країни. Вони слугують доповненням до дипломатичних методів та дають можливість відкласти або уникнути використання військових засобів [4].

Економічні й фінансові санкції ЄС включають заборони на: експорт та імпорт (торговельні санкції щодо конкретних товарів, таких як технологічне обладнання, нафта, алмази); надання конкретних послуг (брокерських, фінансових, технічної допомоги); польоти, інвестиції, платежі й переміщення капіталу або відміни тарифних преференцій. Обмежувальні економічні та фінансові заходи, включаючи цілеспрямовані фінансові санкції, мають застосовуватись всіма юридичними і фізичними особами, що здійснюють підприємницьку діяльність в ЄС, у т.ч. громадянами країн, які не є членами Євросоюзу. ЄС часто запроваджує цільові фінансові санкції, спрямовані проти конкретних осіб, груп чи організацій, відповідальних за політику або інші дії [6].

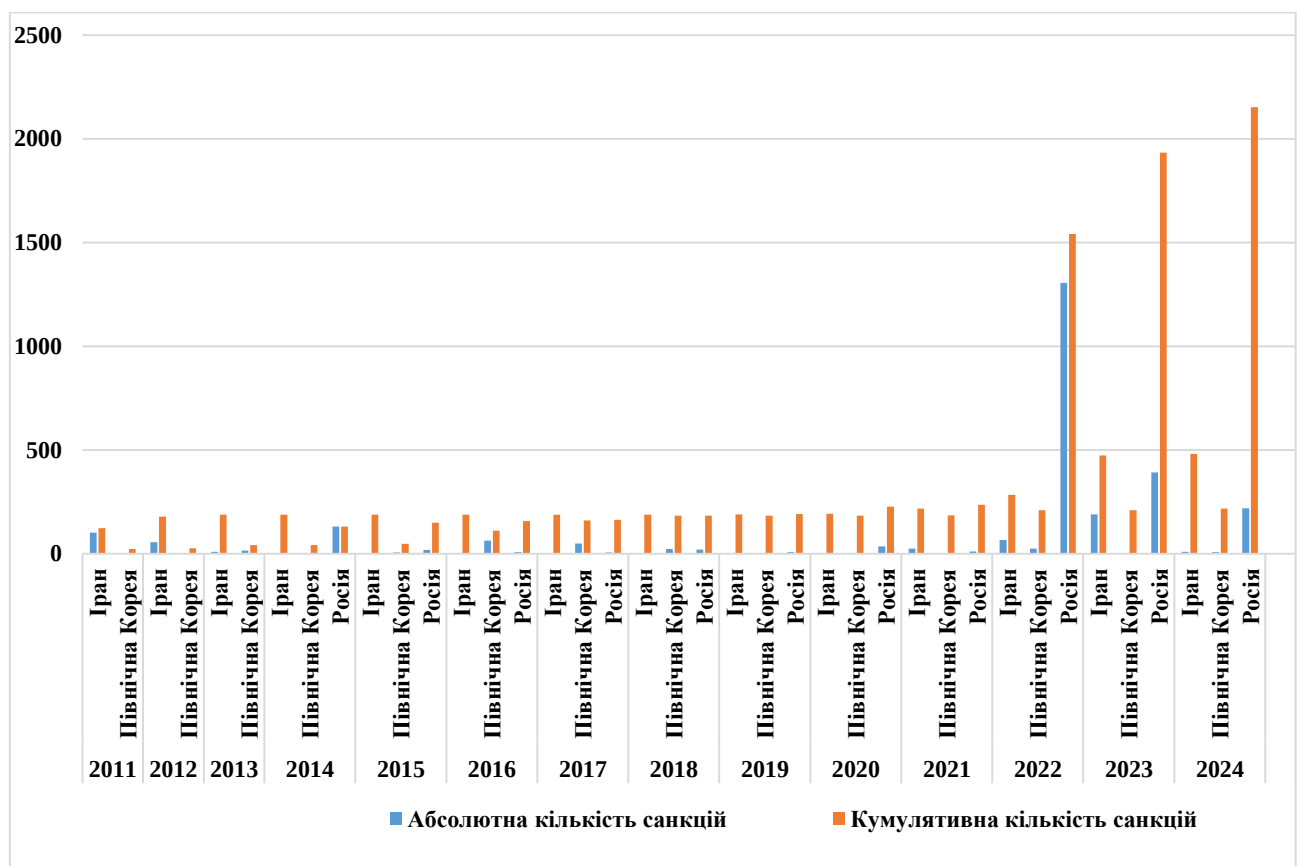
Характерним для економічних санкцій у сфері міжнародних відносин стає те, що вони починають проявлятися у формі реакції на ті держави або суб'єкти, де не діє правове поле держави – ініціатора запровадження санкцій, тобто стають екстериторіальними. Разом з одностороннім застосуванням санкцій окремими країнами в протекціоністських цілях в порушення правил і норм СОТ з'являється бажання в інших учасників міжнародних ринків на подібні дії. Це стає підґрунтям для активізації застосування економічних санкцій як інструменту агресивного протекціонізму [6].

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВПЛИВУ САНКЦІЙ НА СВІТОВУ ТОРГІВЛЮ

2.1. Аналіз змін у економічній активності підсанкційних країн на прикладі Росії, Ірану та Північної Кореї

Економічні санкції – це інструменти, що використовуються країнами або міжнародними організаціями для здійснення тиску на певну націю з метою змінити її політику чи поведінку. Вплив санкцій на економічну діяльність країни може бути глибоким і різноманітним залежно від характеру та масштабу санкцій, а також економічної структури та стійкості країни. На рисунку 2.1. зображено абсолютну та кумулятивну кількість санкцій запроваджених в ЄС проти Росії, Ірану та Північної Кореї.

Джерело: [12]

Рис. 2.1. Абсолютна та кумулятивна кількість санкції введених ЄС проти Росії, Ірану, Північної Кореї у 2011-2024 рр.

З огляду на рисунок 2.1 можна зробити висновок, що на даний момент найбільше санкцій припадає саме на Росію та Іран. Проти Ірану було введено ряд міжнародних санкцій, накладених низкою країн, особливо Сполученими Штатами, та міжнародними організаціями. Перші санкції були введені США в листопаді 1979 року (див. табл. 2.1). До 24 лютого 2022 року Іран був країною з найбільшою кількістю санкцій у світі.

Таблиця 2.1

Короткий огляд світових санкцій проти Ірану 1979-2024 рр.

Сфера застосування санкції	Рік введення санкцій	Причина введення санкцій
Іранський імпорт до Сполучених Штатів заборонено, а іранські активи на суму 12 мільярдів доларів заморожені.	1979	іранські студенти штурмували посольство США в Тегерані та взяли в заручники дипломатів
Державний департамент США визнає Іран державою-спонсором тероризму	1984	Підтримка активів міжнародного тероризму
Забороняє Ірану проводити випробування балістичних ракет, здатних нести ядерну зброю, і накладає ембарго на передачу Ірану основних систем озброєння; санкції спрямовані проти «людей, компаній і секторів, безпосередньо залучених до ядерної програми Ірану та інших сфер»	2007-2011	Невиконання Іраном вимоги ООН призупинити збагачення урану
ЄС погоджується заборонити імпорт іранської нафти. Конгрес США розширює загрозу «вторинних санкцій» проти компаній, які ведуть бізнес з Іраном через Закон про зменшення загрози Ірану та ін.	2012-2017	Розвиток ядерної програми Ірану
блокується: постачання, продаж або передача зброї та супутніх матеріалів, включаючи запасні частини на користь Ірану; санкції проти будівельного, гірничодобувного, промислового та текстильного секторів Ірану. Санкції передбачають заморожування активів і відмову у в'їзді до США для тих, хто працює в цих секторах або надає їм підтримку. санкції проти мінерально-металургійного сектору Ірану.	2017-2024	Фінансування Хізбалли, фінансування інших терористичних організацій, обмеження прав людини, підтримка війни Росії в Україні

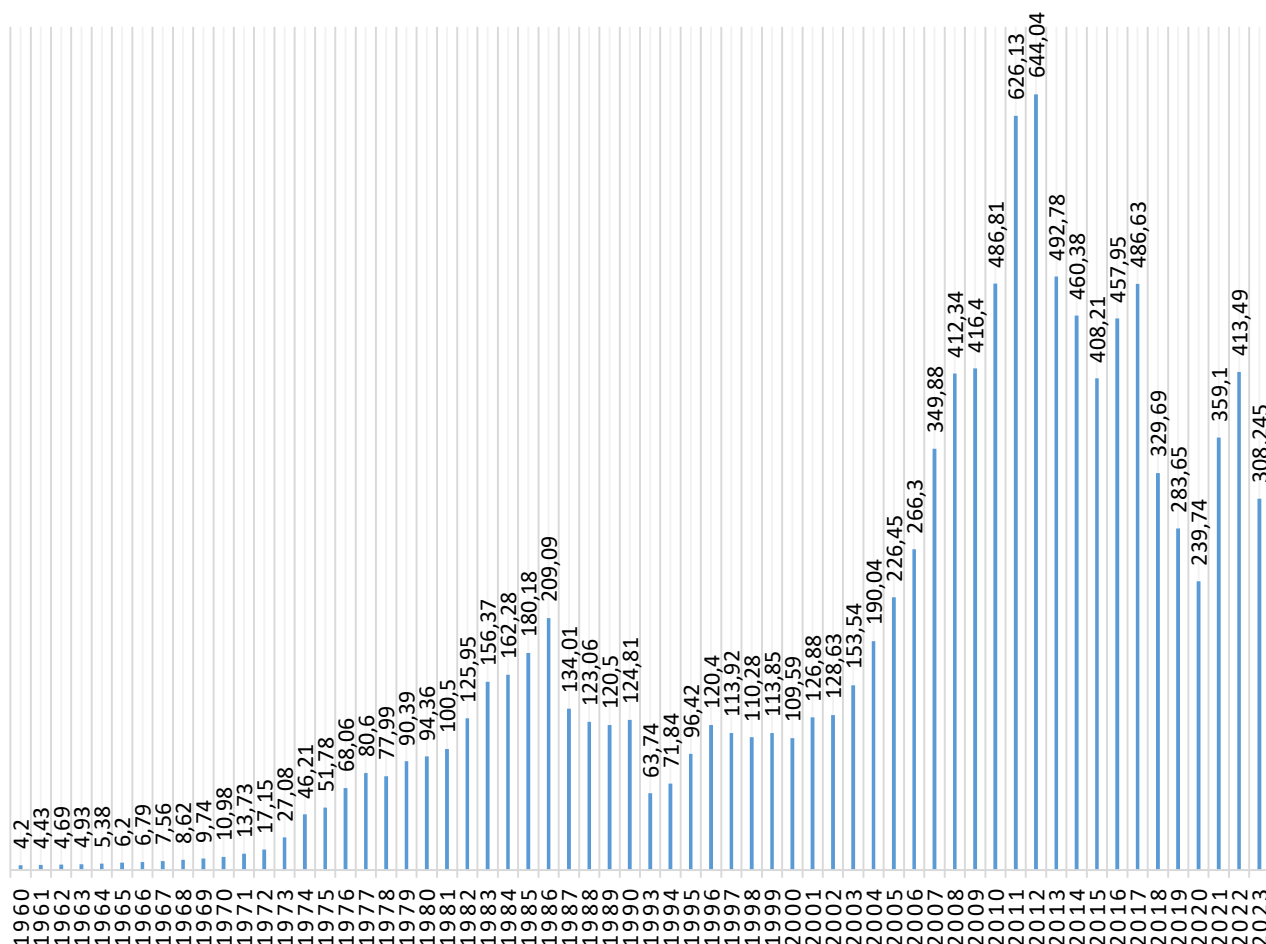
Джерело: [19, 7]

Економічну діяльність таких країн, під які потрапили під санкції, як Росія, Іран і Північна Корея, можна проаналізувати, вивчивши різні економічні показники та вплив міжнародних санкцій на їхні економіки.

Так, рівень ВВП Ірану значно знизився час значної ядерної напруги та найсильніших економічних та енергетичних ембарго проти Ірану, які були введені в 2012 році. Була значна політична підтримка як у громадянському суспільстві Ірану, так і в адміністрації країни для скасування цих болючих санкцій. У результаті 14 липня 2015 року Іран досягнув спільного всеосяжного плану дій (JCPOA) з п'ятьма постійними членами Ради Безпеки ООН (Китай, Франція, Німеччина, Росія, Великобританія та Сполучені Штати). JCPOA було реалізовано 16 січня 2016 року. Угода була розроблена для нейтралізації та посилення моніторингу ядерної діяльності Ірану, дозволяючи країні збагачувати уран для виробництва електроенергії. Натомість іранський уряд отримав доступ до заморожених за кордоном активів на суму понад 100 мільярдів доларів, збільшив експорт нафти без обмежень і відновив зв'язок іранських банків із світовими фінансовими банками [14].

Після реалізації плану збільшився експорт нафти з Ірану, яка була раніше під ембарго. Це призвело до значного й негайного зростання ВВП з поправкою на інфляцію (темп зростання 8,8% з 408 мільярдів доларів США у 2015 році до 444,2 мільярдів доларів США у 2016 році). Це зростання в 2016 році було вищим, ніж в інших країнах, таких як Єгипет (4%), Туреччина (3,3%), Саудівська Аравія (1,67%), Пакистан (5,5%) і Нігерія (мінус 1,61%) [14].

Політика США щодо Ірану була політикою «максимального економічного тиску» за адміністрації Трампа. Ідея полягала в тому, щоб повторно запровадити попередні санкції з метою досягнення нової, всеосяжної та довгострокової угоди з Іраном, яка включала б не лише його ядерні програми, але й інші військові проекти, такі як розробка балістичних ракет. Повторне запровадження економічних санкцій Сполученими Штатами у 2018 році призвело до значного падіння темпів зростання ВВП Ірану протягом двох років поспіль (рис. 2.2.)

Джерело: [20, 21]

Рис.2.2. Рівень ВВП Ірану в 1960-2023 рр.

Ключовим драйвером загального зниження ВВП у 2018 і 2019 роках стало падіння промислового виробництва, головним чином через відновлення нафтового ембарго щодо Ірану з боку США. Сектори послуг і сільського господарства чинили більший опір санкціям через їх обмежену міжнародну спрямованість, обслуговуючи переважно внутрішній ринок. Згідно з офіційними даними Світового банку, у 2023 році ВВП Ірану становив 308,245 мільярда доларів США. Значення ВВП Ірану становить 0,18% світової економіки.

Загалом після 2018 року ситуація в Ірані значно погіршилась і не стабілізувалась дотепер. Варто відзначити ключовий вплив санкцій:

- Зниження ВВП: ВВП Ірану значно скоротився, за оцінками, скорочення становило до 7% у 2020 році.

- Експорт нафти: експорт сирової нафти різко впав через санкції, впавши з приблизно 2,5 мільйонів барелів на день у 2017 році до рівня нижче 500 000 у 2020 році.
- Інфляція: Гіперінфляція стала серйозною проблемою, темпи якої іноді перевищували 30% на рік.
- Девальвація валюти: іранський ріал втратив значну вартість, що вплинуло на купівельну спроможність і призвело до зростання рівня бідності.

Для стабілізації ситуації уряд Ірану розробив стратегії адаптації, а саме збільшити ненафтовий експорт і прагнути поглибити економічні зв'язки з країнами, які менше постраждали від санкцій США.

Північна Корея протягом десятиліть стикається із міжнародними санкціями через свою ядерну та ракетні програми, що серйозно обмежують її економічний розвиток (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Короткий огляд світових санкцій проти Північної Кореї

Сфера застосування санкцій	Рік введення санкцій	Причина введення санкцій
Санкції: на постачання важкого озброєння, ракетних технологій і матеріалів, а також окремих предметів розкоші; ЄС забороняє в'їзд і проживання людей, які сприяли північнокорейській програмі озброєння, відмовляють північнокорейцям у доступі до спеціалізованого навчання, забороняють експорт нафти та предметів розкоші, забороняють інвестиції ЄС по секторах економіки Північної Кореї та обмежити грошові перекази в країну	2006	Перше ядерне випробування Північної Кореї
Ембарго на постачання зброї. Держави-члени ООН були закликані інспектувати кораблі та знищувати будь-який вантаж, підозрюваний у відношенні до програми ядерної зброї.	2009	Друге ядерне випробування Північної Кореї
Посилення попередніх санкцій шляхом уточнення права держав конфіскувати та знищувати вантаж, підозрюваний у прямуванні до або з Північної Кореї для цілей військових досліджень і розробок; санкції на грошові перекази спрямовані на те, щоб Північна Корея вийшла з міжнародної фінансової системи	2013	Третє ядерне випробування Північної Кореї

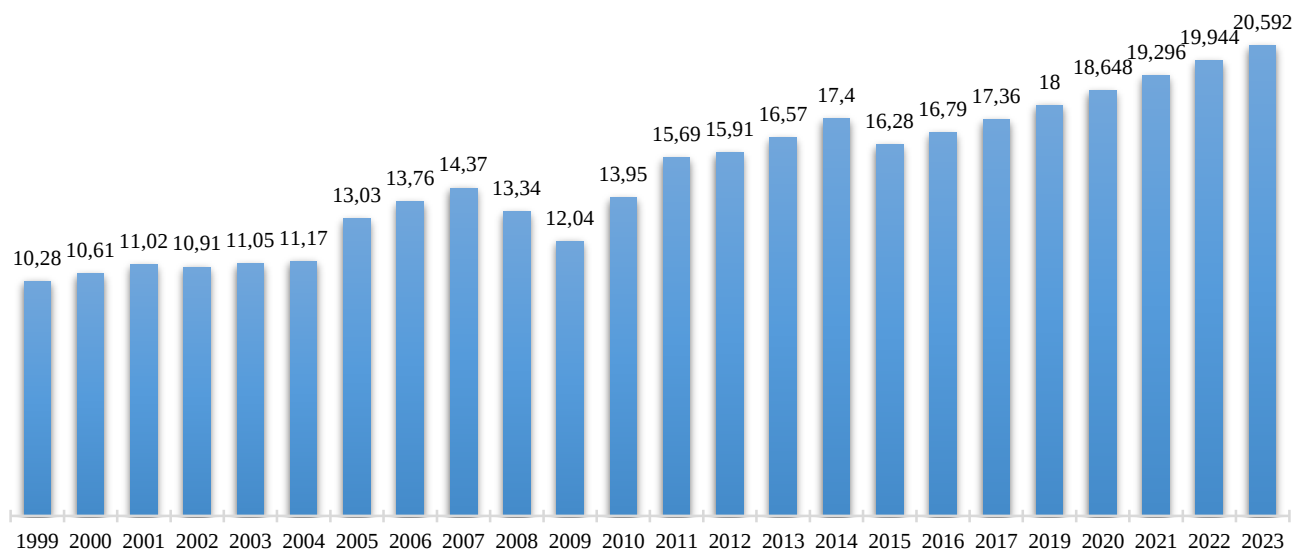
Заборона на експорт золота, ванадію, титану та рідкоземельних металів. Експорт вугілля та заліза також був заборонений, за винятком угод, які здійснювалися виключно для «цілей існування»	2015	Засудження четвертого ядерного випробування Північною Кореєю та випробування пуску ракети з підводного човна
Заборона на експорт корисних копалин (вугілля, міді, нікелю, цинку та срібла), гелікоптерів та інших товарів	2016	П'яте ядерне випробування Північної Кореї.
Заборона на певний експорт, який раніше був обмежений, наприклад вугілля, залізо та морепродукти, а також вводяться нові обмеження на імпорту сирової нафти та нафтопродуктів до 500 000 барелів на рік, експорт металу, сільськогосподарської продукції та робочої сили; заборонила експорт продуктів харчування, машин та електрообладнання; Репатріація всіх громадян Північної Кореї, які заробляють за кордоном протягом 24 місяців. Резолюція також дозволила державам-членам арештовувати та перевіряти будь-яке судно в їхніх територіальних водах, яке незаконно постачає нафту або інші заборонені продукти до Кореїської Народно-Демократичної Республіки	2017	Два випробування Північною Кореєю міжконтинентальних балістичних ракет Hwasong-15 Шосте ядерне випробування Північної Кореї
ЄС заморозив активи ще дванадцяти фізичних та юридичних осіб.	2022	Посилення ракетних випробувань

Джерело: [33]

Сполучені Штати запровадили односторонні санкції проти Північної Кореї, які обмежують економічну діяльність та стосуються більшого списку осіб і компаній, ніж санкції ООН. Вони в основному призначені для того, щоб перешкоджати розробці Пхеньяном ракетних і ядерних технологій, але деякі з них стали відповіддю на кібератаки Північної Кореї, такі як злом комп'ютерних систем Sony у 2014 році та атака програми-вимагача WannaCry у 2017 році; порушення прав людини; цензура; та відмивання грошей. Крім того, Сполучені Штати наклали санкції на банки, компанії та фізичних осіб за межами Північної Кореї, зокрема в Китаї та Росії, за підтримку її збройової програми. Він також штрафував компанії за порушення експортного контролю США [33].

Кілька разів Сполучені Штати частково скасовували санкції проти Північної Кореї в обмін на обіцянку заморозити її ядерну програму та демонтувати частини її об'єктів. Однак Пхеньян постійно не виконує своїх обіцянок.

Кілька раундів двосторонніх і багатосторонніх переговорів щодо денуклеаризації, починаючи з 1990-х років, зазнали невдачі. Після зустрічі в Сінгапурі в червні 2018 року між президентом США Дональдом Трампом і Кім Чен Ином – першої зустрічі на вищому рівні між діючими лідерами США і Північної Кореї – Сполучені Штати призупинили серію гучних військових навчань з Південною Кореєю, але підписану декларацію з Північною Кореєю не зробили відчутних кроків щодо денуклеаризації чи послаблення санкцій. Другий саміт лідерів у лютому 2019 року завершився достроково після того, як обидві сторони висунули несумісні вимоги. Відтоді переговори зайшли в глухий кут, і Кім Чен Ин посилив ракетні випробування, запустивши більше ракет у 2022 році, ніж у будь-який попередній рік. Президент США Джо Байден і президент Південної Кореї Юн Сук Їоль закликали Пхеньян відновити переговори, а також пообіцяли розширити спільні військові навчання [33].

Джерело: [24]

Рис. 2.3. Рівень ВВП Північної Кореї у 1999-2023 рр.

Точний рівень ВВП Північної Кореї встановити важко з огляду на закритість даних, але оцінки свідчать про постійний низький ВВП із мінімальним зростанням. Торгівля здійснюється переважно з Китаєм, на який припадає понад 90% зовнішньої торгівлі. Економічні санкції США, Південної Кореї, Канади, Росії, Японії та ЄС суттєво обмежили інші шляхи торгівлі.

Загалом хронічна нестача продовольства та неефективність сільського господарства продовжують занепад країни, що підсилюється економічними санкціями (спрямованими на обмеження імпорту сільськогосподарської продукції). Промислове виробництво залишається обмеженим через відсутність доступу до передових технологій і сировини. Пандемія COVID-19 ще більше посилила економічну ізоляцію, оскільки Північна Корея закрила свої кордони, що призвело до сильнішого обмеження торгівлі та зменшення міжнародної допомоги. Значна частина економічної діяльності відбувається на неформальних ринках, де товари провозяться контрабандою та продаються нелегально. Північна Корея все більше покладається на кіберактивність, включаючи хакерство та крадіжку криптовалют, щоб отримати дохід.

Росія стала країною у світі, яка зіткнулася з найбільшою кількістю санкцій – понад 16 000 санкцій від країн по всьому світу з початку вторгнення в Україну в лютому 2022 року (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Короткий огляд світових санкцій проти Росії у 2014-2024 рр.

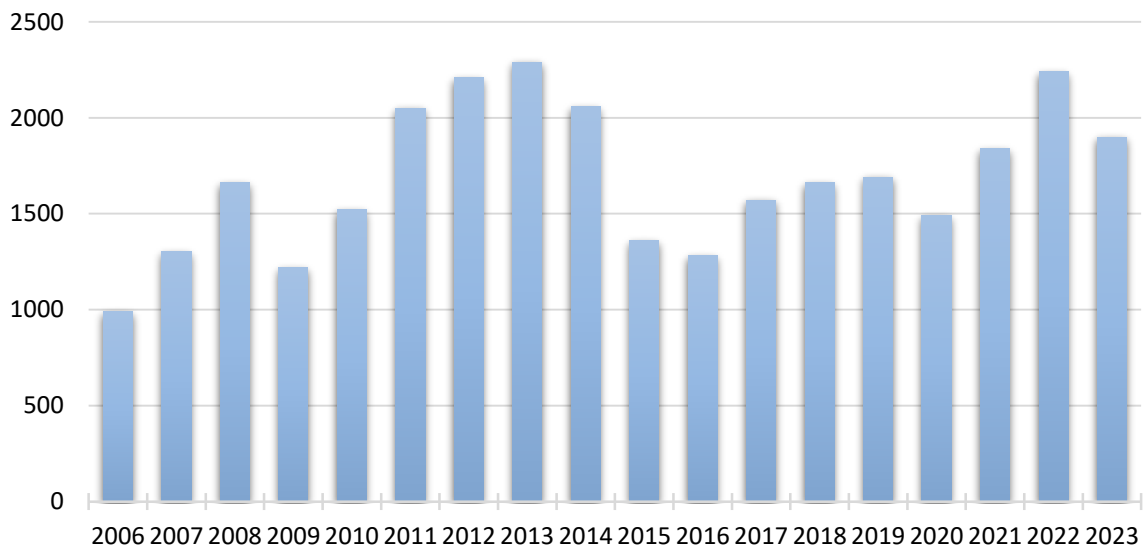
Сфера застосування санкцій	Рік введення санкцій	Причина введення санкцій
• Санкції проти товарів, послуг і банків. • Санкції проти окремих компаній, які працюють в Росії. • Санкції проти конкретних осіб, пов’язаних з президентом Путіним. • Призупинення положення про «найбільш сприяючу націю» (MFN) у СОТ, яке запобігає дискримінації країнами своїх торгових партнерів • Замороження активів фізичних та юридичних осіб з Росії • Деяким російським банкам заборонили використовувати систему міжнародних платежів SWIFT. • заборонено експорт технологій, які Росія може використовувати для виготовлення зброї • заборонено імпорт золота та діамантів з Росії • заборонено польоти з Росії	2014 - 2024	Анексія Росією Криму (2014 р.) та повномасштабне вторгнення Росії в Україну (2022 р.) незаконна окупація Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України (2022 р.)

• введено санкції проти олігархів - багатих бізнесменів, пов'язаних з Кремлем - і конфісковано їхні яхти • Російська нафтова промисловість була ще однією великою мішенню. • США і Великобританія заборонили російську нафту і природний газ. ЄС заборонив імпорт сирої нафти морем. • G7 встановила максимальну ціну в 60 доларів США (47 фунтів стерлінгів) за барель російської сирої нафти, щоб спробувати зменшити свої прибутки. • ЄС оголосив санкції проти 200 організацій і осіб, які, допомагають Росії купувати зброю або забирають українських дітей з їхніх домівок		
--	--	--

Джерело: [32]

Також варто зазначити, що санкції, продемонстрували обмежену здатність впливати на економіку Росії, ймовірно, будуть недостатніми, щоб зупинити військову агресію Росії проти України [34].

Проте, міністерство фінансів США стверджує, що санкції завдають шкоди Росії, скоротивши на 5% економічне зростання, яке вона могла мати за останні два роки.

Джерело: [26]

Рис. 2.4. Рівень ВВП Росії у 2006-2023 рр.

Згідно з офіційними даними Світового банку, у 2022 році валовий внутрішній продукт (ВВП) Росії становив 2240,42 мільярда доларів США (рис. 2.4). Величина ВВП Росії становить 0,96 відсотка світової економіки.

ВВП Росії зріс на 3,6% у 2023 році після скорочення на 1,2% у 2022 році. Це зростання відбулося в першу чергу завдяки фінансуванню державою виробництва зброї та боєприпасів через війну із Україною. За прогнозами міністра економіки Росії планується зростання на 2,3% у 2024 році, що трохи нижче прогнозованого МВФ зростання на 2,6%.

Цьому сприяли певні фактори, зокрема через те що Росії вдалося обійти санкції накладені Заходом створивши непрямі канали постачання товарів через країни-посередники (Туреччина, Китай, Об'єднані Арабські Емірати, Вірменія, Казахстан, Киргизстан та багато інших країн), які не вводили санкцій проти Москви та імпортують численні продукти, які в кінцевому підсумку експортуються на російський ринок. Такі дії країн провокують явище, що називається – «санкційною дірою», тобто на російську територію вдається в кінцевому підсумку потрапити будь-якій продукції – від напівпровідників і деталей літаків до ігрових приставок і розкішних автомобілів. Деякі з цих товарів, які опосередковано імпортуються до Росії, включають обладнання та технології, необхідні для продовження виготовлення військової техніки та ракет, і фактично роблячи ефект від санкції нульовим. Для прикладу, з початку 2022 року експорт німецьких автомобілів до Киргизстану зріс на 5100%. Туреччина та ОАЕ історично є «передовими» для ухилення від санкцій. Подібним чином Білорусь, Вірменія та колишні радянські республіки в Центральній Азії також виявилися корисними для полегшення поставок товарів із Заходу до Росії [34].

Однак найбільша допомога надходить від Китаю. Так, з моменту набуття чинності санкцій Китай став не тільки сильним і надійним союзником і торговим партнером Росії, але й життєво важливим для боротьби з економічними обмеженнями Заходу. В даний час близько 70% верстатів і 90% мікроелектроніки, яку імпортує Росія, надходять з Китаю. Китай став ключовим постачальником для Росії автомобілів, одягу, сировини та багатьох інших товарів. Торгівля між двома країнами зросла на 62% з 2021 року [34].

Проте варто зауважити, що вплив на санкцій на економіку все ж є помітним, зокрема в енергетичній сфері. Росія була важливим торговим

партнером для ЄС, особливо щодо імпорту енергії та сировини необхідних європейській промисловості. До 2022 року російський «Газпром» щороку постачав у Євросоюз до 155 млрд. м³ газу. Усього з Росії до ЄС через інші країни прокладено п'ять газогонів (рис. 2.5).

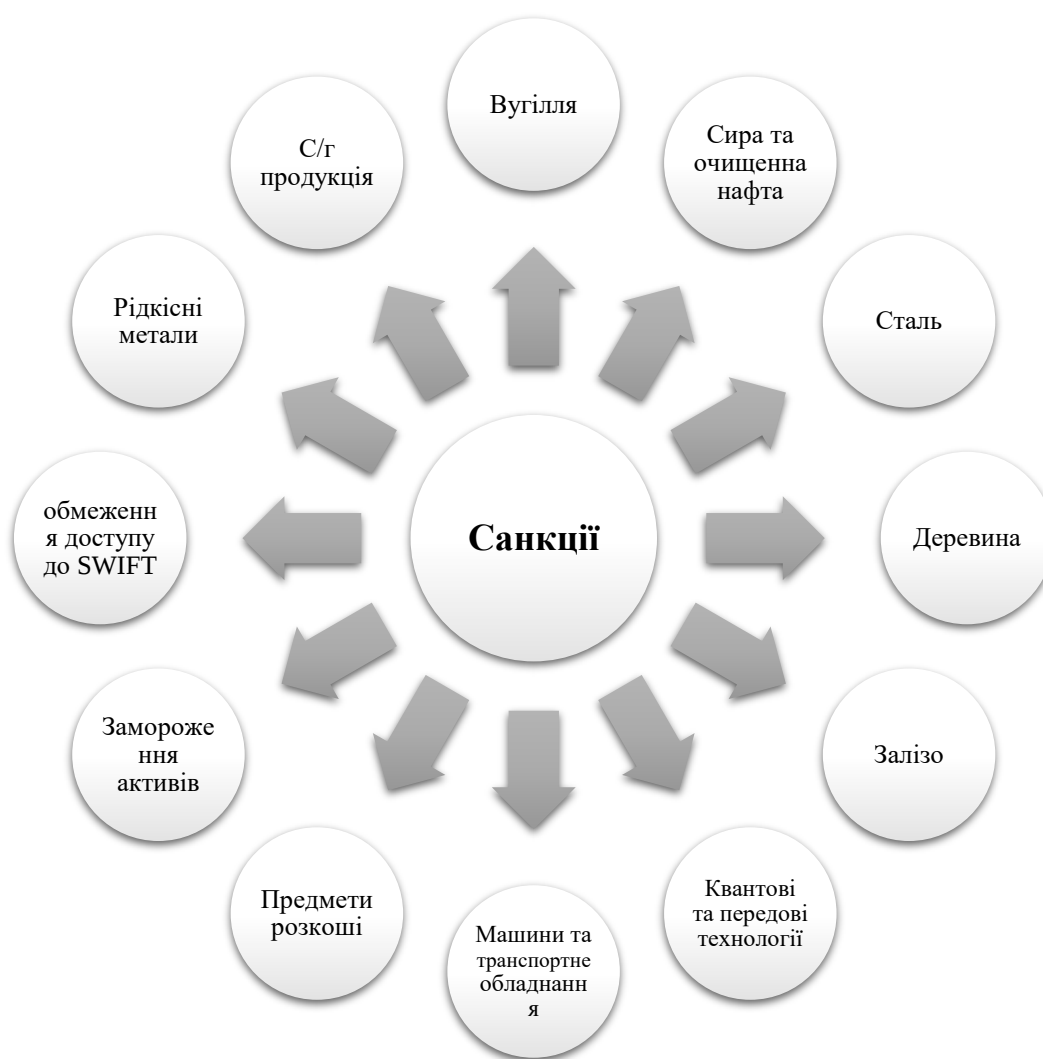

Джерело: [3]

Рис. 2.5. Газопроводи з Росії до Європи

Газопровід «Північний потік» та «Північний потік 2» зупинені, також заблокований газогін «Ямал-Європа» потужністю 38 млрд куб м на рік. Поставки газу відбуваються через «Турецький потік» і «Блакитний потік» до Туреччини та країн Південної та Південно-Східної Європи, а також через одну з двох точок входу в українську газотранспортну систему до країн ЄС [3].

Санкції, що запроваджені ЄС після вторгнення Росії в Україну в 2022 році прямо забороняють торгівлю певним переліком видів сировини (рис. 2.6.) Цей список поступово оновлюється та додаються все нові товари та продукти.

Джерело: [16]

Рис. 2.6. Перелік основних товарів, що підпадають під дію санкцій запроваджених ЄС у 2022-2023 рр. щодо Росії та російських товарів.

В доповнення до санкцій зазначених на рисунку 2.6 європейським компаніям заборонено здійснювати купівлю в російських рублях. Було введено загальну заборону на доступ російських суден до портів ЄС, за винятком сільськогосподарської продукції та енергоносіїв. ЄС заклав свій повітряний простір для російських авіакомпаній, і Росія відповіла подібним кроком. Торгове страхування для судноплавства через російські води стало дорожчим або неможливим через дуже високі премії за ризик після початку війни у 2022 році [16].

Загалом реакція курсу російської національної валюти на конфлікти, що провокуються Російською Федерацією є досить відчутними (рис. 2.7). Так, курс вартість російського рубля до долара США постійно знижувалась від 2008 року коли відбулась російсько-грузинська війна. Після анексії Криму та повномасштабного вторгнення в Україну 1 долар США можна було купити за 130 російських рублів, що було найбільшим падінням російської валюти за весь час існування Росії.

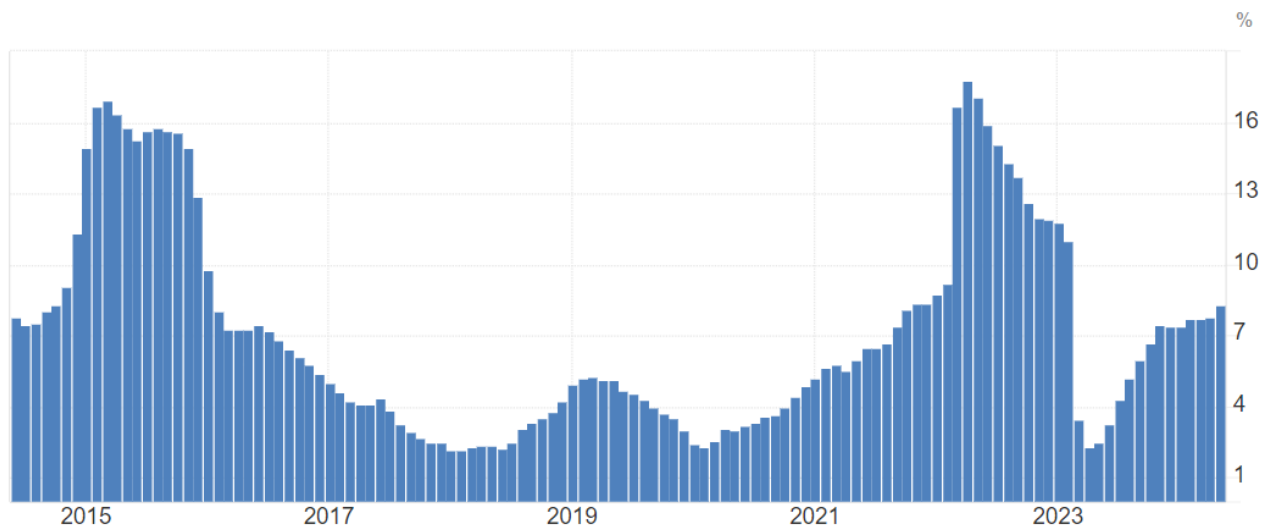
Джерело: [28]

Рис. 2.7. Курс долара США до російського рубля у 2004-2024 рр.

США внесли у санкційний список «Московську біржу», Національний кліринговий центр та Національний розрахунковий депозитарій. Після потрапляння під санкції з 13 червня 2024 року біржова торгівля долларом та євро у Росії припинена. Російський рубль перестав бути вільноконвертованою валютою. Також мінфін США заявив, що готовий ввести будь-які санкції проти іноземних банків за операції з російськими фінансовими організаціями, серед них зі «Сбербанком» та ВТБ [5].

На практиці це означає, що тепер рубль коштуватиме менше, ніж папір, на якому його виготовлено. За відсутності біржових котирувань, курс рубля буде встановлюватися волонтаристськими рішеннями Центробанку Росії. А відтак рубль знову став «дерев'яним», російська економіка задихатиметься від браку

валюти, міжнародні розрахунки будуть істотно ускладнені, а російська військова промисловість не так легко зможе скористатися від прибутків з продажу енергоносіїв. Штучне встановлення курсу рубля зможе призвести до галопуючої інфляції [5].

Джерело: [27]

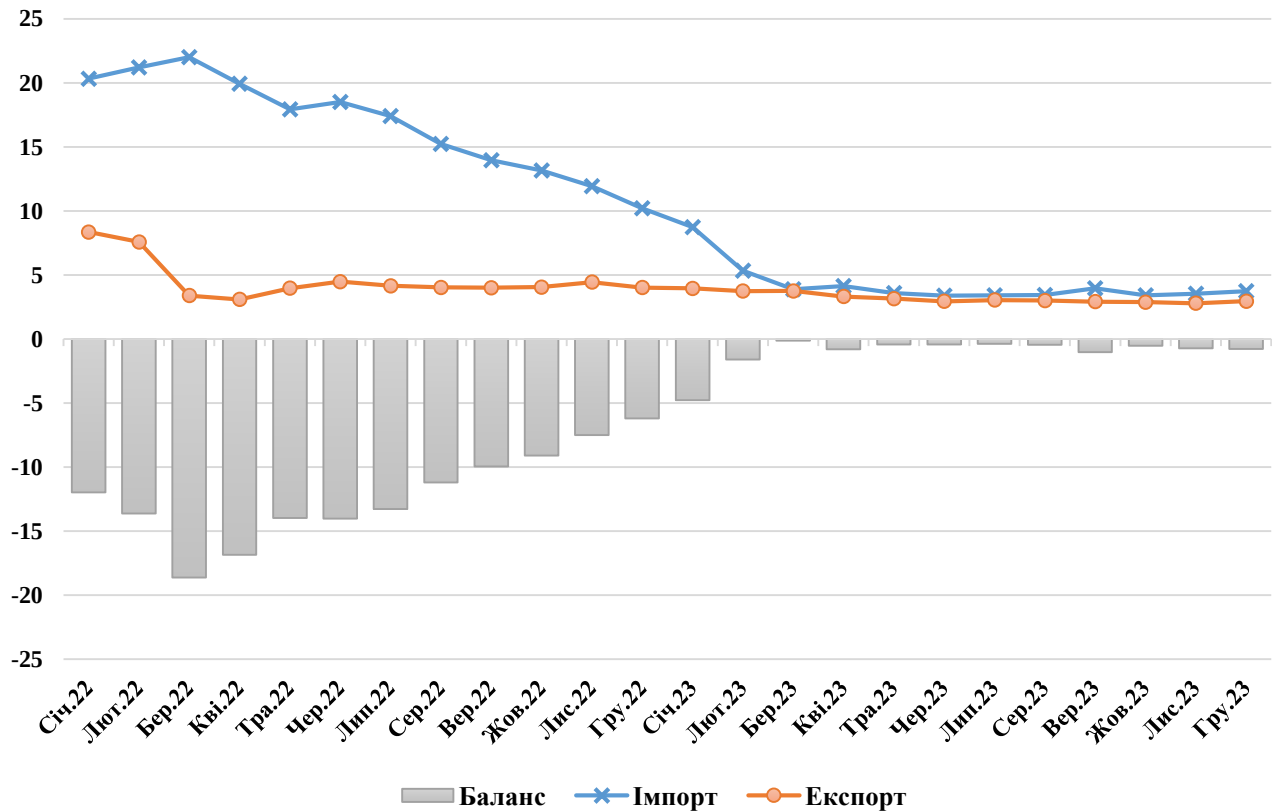
Рис. 2.8. Рівень інфляції в Росії у 2014-2024 рр.

Річний рівень інфляції в Росії підскочив до 8,3% у травні 2024 року з 7,8% у квітні, що є найвищим показником з лютого 2023 року, коли базові наслідки західних санкцій пом'якшили різке зростання цін у російській економіці (рис. 2.8). Це було узгоджено із сигналами Банку Росії про те, що поєднання широкомасштабної кризи потужностей для російських споживачів підвищує інфляцію, перевищуючи попередні очікування центрального банку. Інфляція була високою, як для послуг (8,55%), так і для товарів (8,19%). Крім того, базова інфляція перевищила загальний рівень у 8,64%. Порівняно з попереднім місяцем російський CPI найбільше зріс з лютого на 0,74% [27].

Для того щоб послабити дію санкцій Росія проводить політику диверсифікації та адаптації, і тому орієнтується на азійські ринки, особливо Китай та Індію для експорту нафти та здійснює з ними торгівлю. Також зросло внутрішнє виробництво санкційних товарів, що призвело до певного ступеня економічної адаптації.

2.2. Дослідження впливу економічних санкцій на ЄС

Через повномасштабне вторгнення Росії в Україну ЄС запровадив широкі економічні та політичні санкції проти Росії, що вплинуло на торгівлю товарами, послугами та фінансові операції. Ці санкції призвели до скорочення обсягів торгівлі між ЄС і Росією.

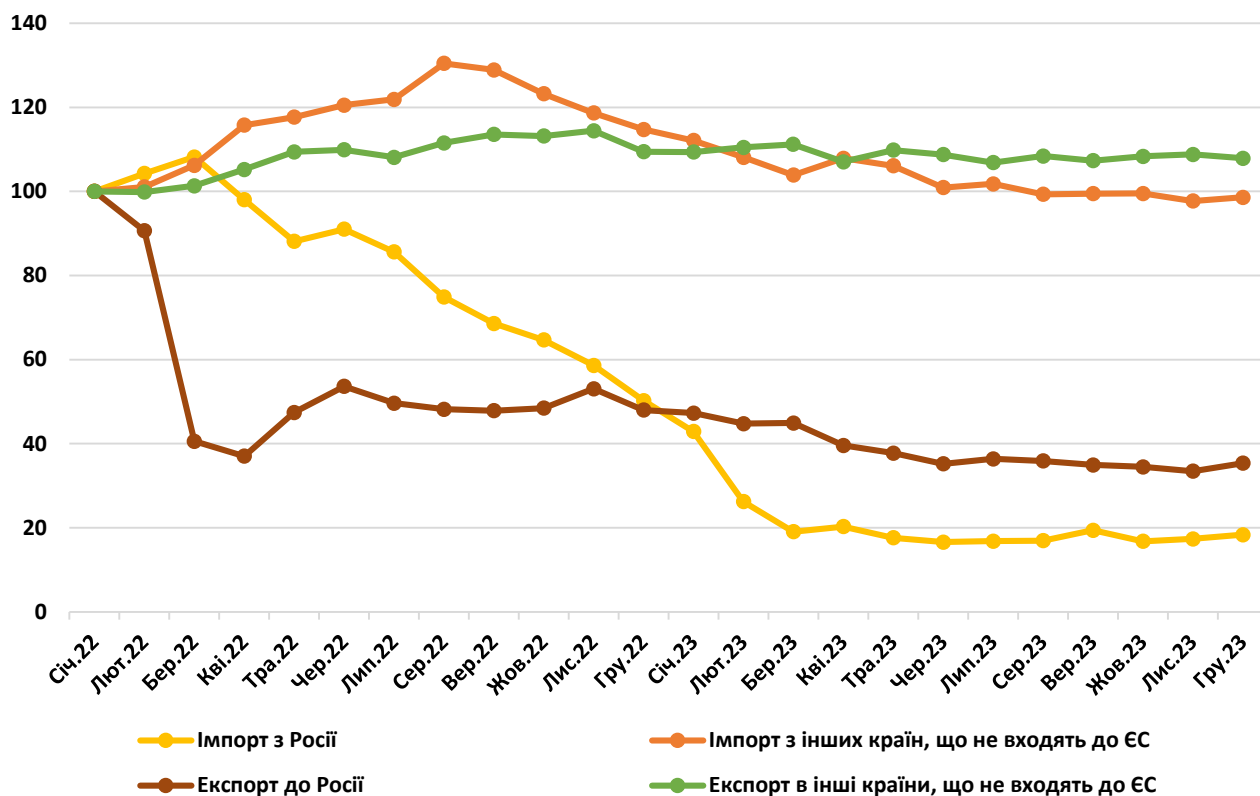

Джерело: [13]

Рис. 2.9. Торгівля ЄС товарами з Росією у 2022-2023 рр.

ЄС запровадив низку імпорتنних та експортних обмежень щодо товарів із Росії. Вартість експорту до Росії впала на 55% між 2022 та 2023 роками, тоді як імпорт з Росії за цей період впав на 85% (див. рис. 2.9). Ці події призвели до того, що дефіцит торгівлі ЄС з Росією, який досяг піку в 45,7 мільярда євро у другому кварталі 2022 року, впав до 0,9 мільярда євро в 2023 році [13].

Відбулись значні зміни в частках Росії в торгівлі за межами ЄС: як експорт, так і імпорт впали значно нижче рівня до вторгнення Росії в Україну. На рис. 2.10 показано, що частка Росії в експорті за межі ЄС впала з 3,2 % у першому кварталі 2022 року до 1,4 % у 2023 році. За той самий період частка імпорту з Росії за межі ЄС впала з 9,4 % до 1,6 % [10].

Джерело: [5]

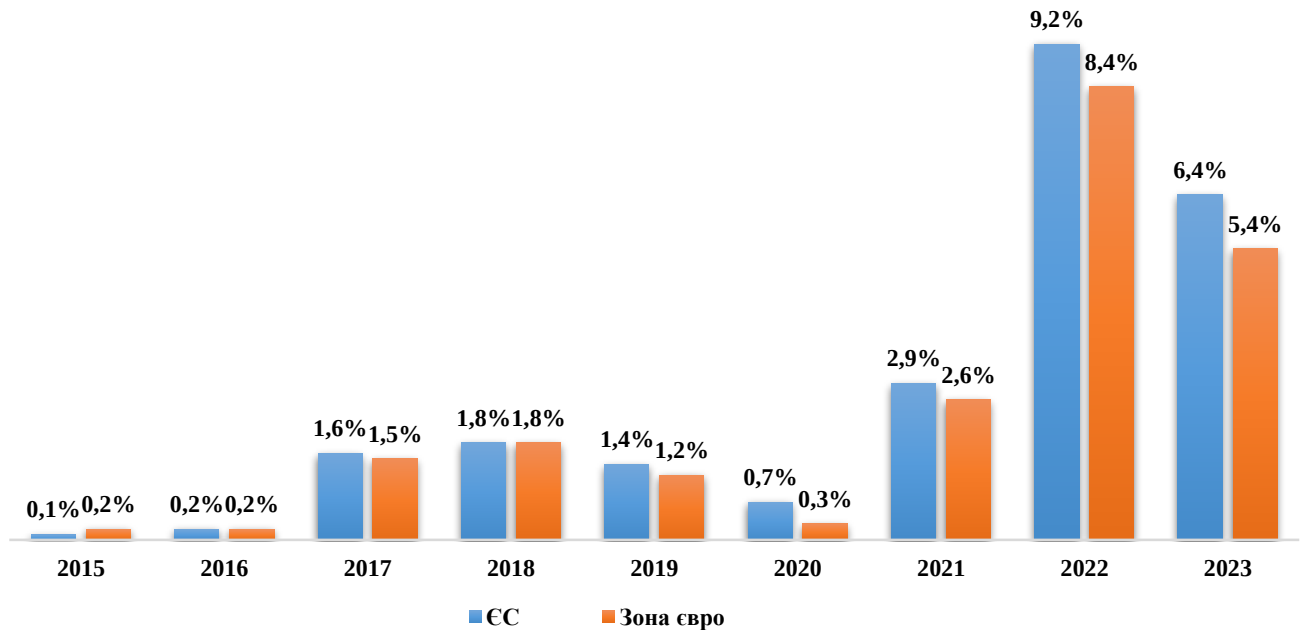
Рис. 2.10 Товарна торгівля ЄС з Росією та іншими країнами, що не входять до ЄС, 2022-2023

ЄС також експортував широкий асортимент продукції до Росії. У вартісному вираженні найбільшими товарними групами, експортованими до Росії в першому кварталі 2021 року, були машини, транспортні засоби, фармацевтика, електротехнічне обладнання та пластмаси. У 2022-2023 роках експорт чотирьох із цих п'яти груп товарів значно впав, за винятком фармацевтичних препаратів, які становили 2 038 мільйонів євро в першому кварталі 2024 року, досягнувши максимуму в 2 894 мільйони євро в четвертому кварталі 2022 року [13].

У відповідь на санкції ЄС Росія ввела обмеження імпорту з ЄС, що ще більше вплинули на підприємства ЄС, які торгували з Росією».

На рисунку 2.11 наведено рівень інфляції в країнах ЄС та єврозоні за останніх дев'ять років. Так, загальна інфляція знизилась з 9,2% у 2022 році до 6,4% у 2023 році, а прогноз має ще більш позитивну тенденцію та передбачає зменшення інфляції до 2,8% у 2024 році в ЄС. У зоні євро зниження з 8,4% у

2022 році до 5,4% у 2023 році, а у 2024 році прогноз передбачає зменшення рівня інфляції до 2,5% [1].

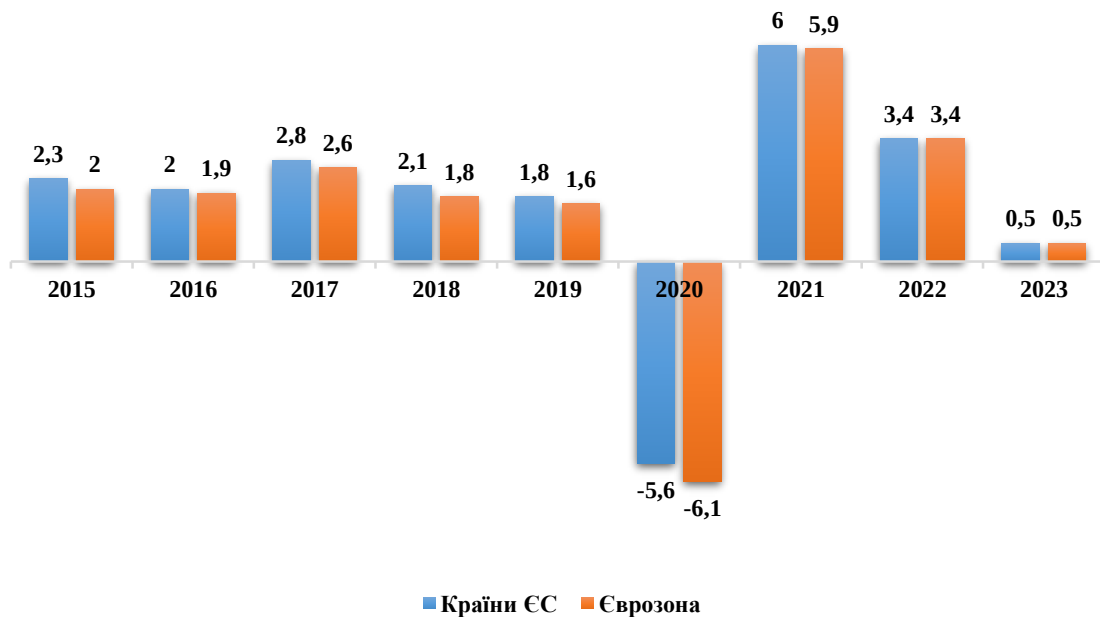

Джерело: [18]

Рис. 2.11. Рівень щорічної інфляції в ЄС у 2015-2023 рр.

Оскільки, у 2022 році ЄС зазнав серйозної енергетичної кризи та кризи вартості життя то ці наслідки відчуються й сьогодні. Зростання цін на енергоносії призвело до надзвичайно високих показників інфляції восени 2022 року, особливо в жовтні 2022 року. Це створило складні рамкові умови як для громадян ЄС, так і для компаній. Крім того, щоб знизити інфляцію до цільового рівня в 2%, Європейський центральний банк почав підвищувати процентні ставки, що значно вплинуло, особливо на громадян і компанії з великими кредитами зі змінною ставкою.

В ЄС економічне відновлення після пандемії COVID-19 було повільнішим, ніж очікувалося, саме через війну в Україні. Прогноз Європейської комісії передбачав зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) ЄС на 4,3 % у 2022 році та 2,5 % у 2023 році, але врешті зростання було зареєстровано на рівні 3,4 % у 2022 році та приблизно на 0,5 % у 2023 році (рис. 2.12).

Джерело:[25]

Рис. 2.12. Темп зростання реального ВВП в країнах ЄС та Єврозони у 2015-2023 рр.

Відповідно до оцінок Європейської Комісії, очікується помірне зростання ЄС у 2024 та 2025 роках. Зростання ВВП Єврозони прогнозується на рівні 0,8% у 2024 році та 1,5% у 2025 році (і 0,9% та 1,7% для ЄС-27 відповідно).

З початком війни в Україні та введенням санкцій на Росію наслідки для компаній та промисловості ЄС важко передбачити, оскільки вплив є різним від однієї країни-члена до іншої, наприклад, відповідно до прямих торговельних зв'язків з Росією та кількості російських енергоносіїв, яка використовується в країні. У червні 2022 року Європейський інвестиційний банк оцінив, що війна вдарить по компаніях ЄС трьома способами: 1) скорочення експорту, 2) зниження прибутків через високі ціни на енергоносії та 3) труднощі з отриманням кредитів через уникнення ризиків банками.

Ланцюжки постачання, які вже були напружені через пандемію COVID-19, також постраждали від наслідків введення санкцій та війни в Україні. Окрім енергії та продуктів харчування постраждали багато видів сировини та товарів, таких як добрива та хімікати.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕАГУВАННЯ НА НЕЕФЕКТИВНІСТЬ ВВЕДЕНИХ САНКЦІЙ

Економічні санкції, такі як торгове ембарго мають довгу історію, що сягає сотень років. Загалом використання економічних санкцій зросло після Другої світової війни, і за останні десятиліття санкції стали дедалі більшою частиною зовнішньої політики [22].

Аналіз санкцій з 1950 по 2022 роки показав, що кількість санкцій, які досягли заявлених цілей, збільшувалася до середини 1990-х років, після чого частка санкцій, які вважалися успішними, значно знизилася, в середньому 42% санкцій вважаються успішним протягом цього періоду [22].

Таким чином, більше половини санкцій, які були взяті до уваги, були невдалими, і ця частка за останні роки наближається до 100%. Багатосторонні санкції виявилися більш ефективними, ніж односторонні, і найефективнішими санкціями є ті, які вводить ООН. Цілеспрямовані санкції, такі як обмеження на поїздки та фінансові санкції, були більш ефективними, ніж більш загальні торговельні санкції [23].

Протягом багатьох років торговельні санкції запроваджувалися проти менших країн, таких як Зімбабве з середини 1960-х до 1970-х років, М'янма у 2021 році. Ці заходи загалом сприймалися, як досить неефективні через їх близькість до інших країн, які були готові ігнорувати такі ембарго та санкції. За період президенства Д. Трампа готовність США розпочати торговельні війни з країнами, які, на його думку, були залучені до «нечесної» торгової практики проти Сполучених Штатів, включаючи Китай, ЄС, Великобританію та майже всіх інших, вказує на те, що відбувається переосмислення поняття «вільної торгівлі», як механізму зростання світового виробництва. Тобто можна стверджувати, що з'являються тенденції до руху в бік націоналістичної та протекціоністської економічної політики серед деяких великих країн [9].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну західні санкції торкнулися торгівлі, компаній, фізичних осіб і фінансового сектора Росії. Заходи,

які є набагато масштабнішими, ніж ті, що були прийняті після анексії Криму в 2014 році, викликають серйозні правові та економічні проблеми для світової торгової системи. Використання торговельних обмежень проти Росії з політичних міркувань є, мабуть, більш морально виправданим – і загальновизнаним – ніж явно протекціоністська політика. Це знайшло відображення в народній підтримці санкційних заходів.

Проте, варто зазначити, що наприклад для Північної Кореї накладання великої кількості санкцій не є продуктивним. Багато політичних аналітиків зазначають, що ніхто не гарантує денуклеаризацію Північної Кореї. Багато експертів стверджують, що перед тим, як розглядати нові санкції, слід покращити дотримання існуючих, у тому числі шляхом покращення навчання органів, які перевіряють судна в міжнародних портах.

Було виявлено, що різні країни та підприємства ухиляються від військових і фінансових обмежень; судноплавні та торгові компанії; експортери палива, мінеральних та інших національних ресурсів; закордонні роботодавці громадян Північної Кореї; і компанії з фінансових послуг звинуватили в обході санкцій. У звіті Інституту науки та міжнародної безпеки за 2020 рік встановлено, що шістдесят дві країни порушили заходи ООН. У той час як деякі організації свідомо уникають санкцій, інші, ймовірно, роблять це ненавмисно.

Деякі стверджують, що є місце для набагато жорсткіших санкцій проти Північної Кореї. Інші побоюються, що розширення санкцій проти китайських організацій може поставити під загрозу відносини між США та Китаєм і підірвати двосторонню співпрацю з таких питань, як тероризм і зміна клімату.

Треті стверджують, що санкціям знадобляться роки, щоб мати значний вплив, і що будь-який підхід до Північної Кореї потребуватиме поступового посилення тиску. Експерти, стверджують, що санкції мають бути введені в поєднанні з іншими заходами, такими як дипломатія з Пхеньяном і запевнення Вашингтона перед його союзниками в регіоні [33].

Після вторгнення в Україну в лютому 2022 року країни та великі корпорації в усьому світі швидко відреагували, спробувавши завдати Росії фінансового болю за допомогою економічних санкцій.

Здійснення економічного тиску на цільову країну для досягнення конкретної політичної чи стратегічної мети залишається загальноживим заходом. З 1966 року Рада Безпеки ООН встановила 31 режим санкцій по всьому світу, включаючи Судан, Ліван, Іран та Гаїті. З точки зору їх ефективності є переконливі докази того, що санкції знижують економічну активність цільової країни [8].

Дослідження деяких науковців після вивчення впливу економічних санкцій на 177 країн, сусіди яких перебували під санкціями в певний момент між 1989 і 2015 роками. Дослідники виявили, що в середньому сусідні країни зазнали значного зниження торгівлі – приблизно на 9% – після введення економічних санкцій в сусідній із ними країні. У більшості випадків близькість до країни, яка перебуває під економічними санкціями, призводить до порушення торговельних шляхів і відносин. Це також призводить до додаткових транспортних і транзакційних витрат [8].

Економічні санкції завдають шкоди сусіднім країнам через зміни, які вони завдають торговельним маршрутам і відносинам з постачальниками чи клієнтами. Наприклад, 21 країна повідомила про економічні труднощі внаслідок санкцій, накладених на Ірак. Отже, санкції, накладені на країну з метою завдати шкоди її економіці, часто мають тенденцію завдавати економічної шкоди її сусідам. Але не завжди. У деяких випадках санкції справді позитивно впливають на сусідні країни. Наприклад, після економічних санкцій проти Гаїті в 1987 році Домініканська Республіка спостерігала зростання імпортової торгівлі. Таку саму вигоду – в обох випадках, можливо, через транскордонну торгівлю – відчула Кенія, коли в 1992 році проти Сомалі були введені санкції. Після санкцій, накладених на Югославію в 1991 році, Албанія відчула різке зростання імпорту, тоді як Болгарія спостерігала спочатку зростання, потім спад протягом наступних трьох років, а потім відновлення протягом наступних шести років [8].

Економічні санкції можуть створити значні можливості для сусідніх країн, оскільки світовим виробникам необхідно перенести свої виробничі потужності за межі підсанкційної держави. Так, деякі компанії в Росії шукають способи перенести свою діяльність у сусідні країни, такі як Казахстан. Також важливо зазначити, що санкції також можуть принести користь сусіднім країнам, надаючи їм можливість торгувати від імені цільової країни або контрабандно перевозити товари через кордон. Таким чином, країни, які не зв'язані режимом санкцій, такі як Казахстан і Киргизстан, збільшили торгівлю з Росією.

Загалом, незважаючи на те, що економічні санкції можуть бути ефективними для тиску на цільову країну, проте що вони можуть мати непередбачені наслідки, наприклад завдати шкоди сусіднім державам.

Ретельно вивчивши потенційні наслідки, політики можуть спробувати знайти баланс між досягненням зовнішньополітичних цілей і врахуванням їх ширших економічних наслідків. Визнання цих наслідків повинно бути перш за все частиною запровадження санкцій – і це допоможе створити більш надійну політику для забезпечення їх ефективного впровадження [8].

Економічні санкції є важливим інструментом зовнішньої політики, який США використовують для стримування іноземних держав, які діють всупереч нашим інтересам або порушують права людини. Але все частіше іноземні держави, які зазнають санкцій США, включно з Іраном і Північною Кореєю, використовують цифрові активи, щоб уникнути наслідків цих санкцій.

Санкції можуть бути використані для встановлення економічних обмежень на цілі країни, сектори економіки країни, фізичних чи юридичних осіб. Наприклад, санкція може заборонити іноземному уряду доступ до фінансової системи США або заморозити активи організації під юрисдикцією США. Ці санкції можуть вплинути на вартість валюти країни або її здатність фінансувати свої військові чи інші проекти.

Але суб'єкти, які потрапили під санкції, використовують цифрові активи, як-от біткойни чи інші криптовалюти, щоб приховати свої транзакції. Ці альтернативні активи також можуть дозволити країнам отримувати кошти від

кіберзлочинності та іншої незаконної діяльності, яку намагаються зупинити за допомогою санкцій. Наприклад, у квітні 2023 року Міністерство фінансів запровадило санкції проти двох осіб, які перебувають у Китаї, за відмивання вкраденої віртуальної валюти на підтримку збройових програм Північної Кореї [30].

Цифрові активи мають характеристики, які роблять їх привабливими для тих, хто хоче уникнути санкцій. Наприклад, вони дозволяють користувачам швидко передавати цінності через кордони та забезпечують певний рівень анонімності. Однак вони також мають обмеження. Наприклад, федеральні агентства та суб'єкти приватного сектору можуть відстежувати транзакції та тих, хто їх здійснює в загальнодоступних блокчейнах.

Федеральні агентства, які відстежують незаконну фінансову діяльність, наприклад Міністерство юстиції та Міністерство фінансів, вжили заходів для усунення ризиків, пов'язаних із цифровими активами. Наприклад, у жовтні 2022 року Міністерство юстиції США висунуло звинувачення п'ятьом громадянам Росії та двом громадянам Венесуели за використання криптовалюти для ухилення від санкцій, пов'язаних із отриманням венесуельської нафти та військових технологій США.

Індустрія цифрових активів також зазнала покарань за свою роль у цих транзакціях. Наприклад, у листопаді 2023 року Міністерство фінансів США оголосило про фінансовий врегулювання на суму майже 4,4 мільярда доларів США з Binance Holdings Ltd. (біржа криптовалют) та її філіями за порушення законів США про боротьбу з відмиванням грошей і санкції [30].

Потрібно комплексно працювати урядам, міжнародним організаціям та партнерам, щоб нарощувати потенціал для розслідування і запроваджувати стандарти боротьби з відмиванням грошей. Це обіцяє кращий захист глобальних фінансових систем від використання суб'єктами цифрових активів у незаконних цілях, включаючи ухилення від санкцій.

Ризики цифрових активів для впровадження санкцій, ймовірно, продовжуватимуть розвиватися. Збільшення використання та прийняття

цифрових активів може послабити силу санкцій США, ЄС та інших країн ті призвести до більшого ухилення від санкцій. З іншого боку, вдосконалення можливостей відстеження транзакцій та виявлення незаконних дій може зменшити деякі ризики ухилення від санкцій.

Неможливо передбачити всі умови, необхідні для успішного застосування санкцій, оскільки кожену ситуацію потрібно аналізувати детально. Однак певні умови здаються сприятливими для максимізації їх продуктивності. Таким чином, багатосторонні санкції мають перевагу в тому, що надають санкціям сильну політичну легітимність.

Крім того, важливо переконатися, що кінцева політична ціль узгоджується з проміжною економічною ціллю, щоб країна, яка вводить санкції, була впевнена у своїй здатності підтримувати санкції з часом. Нарешті, санкції повинні бути обмежені найбільш ефективними заходами, а санкції, які мають демонстраційну мету, ефективність яких не була доведена, повинні бути зняті. Режими санкцій, які мають високий рівень успіху, це ті, де основний захід спрямований на ключовий експортний сектор цільової країни – без надмірного впливу на країну, що впроваджує санкції. Нарешті, важливо переконатися, що кінцева мета є чіткою, щоб не підживлювати ідею, що санкції є інструментом імперіалізму; інакше існує ризик змусити населення країн, на які поширюються санкції, відчувати себе підданими несправедливій агресії та зміцнити легітимність своїх правителів – що є контрпродуктивним [17].

ВИСНОВКИ

Економічні санкції в міжнародних відносинах стають все частіше реакцією на ті держави або суб'єкти, де не діє правова юрисдикція країни, яка запроваджує санкції, тобто вони набувають екстериторіального характеру. Одночасно з одностороннім застосуванням санкцій деякими країнами з протекціоністськими цілями, що порушують правила і норми СОТ, зростає бажання інших учасників міжнародних ринків до аналогічних дій. Це стає підґрунтям для посилення використання економічних санкцій як інструменту агресивного протекціонізму.

Загалом у світі є декілька країн, що є рекордсмена за різними видами санкцій, які на них накладають інші країни світу – Росія, Іран та Північна Корея.

Так, Росія та Іран зазнали значного скорочення ВВП після посилення санкцій, а ВВП Північної Кореї залишається вже тривалий час на низькому рівні через тривалі санкції та внутрішню економічну політику. Іран та Росія зіткнулися з високою інфляцією та девальвацією валюти через санкції. Валюта Північної Кореї зазнає меншого зовнішнього впливу через її ізолюваність, але стикається з внутрішнім тиском девальвації.

Росія диверсифікувала свою торгівлю з Азією, зокрема Китаєм та Індією. Іран також схилився до ненафтового експорту та поглиблення зв'язків із нейтральними щодо санкцій країнами. Торгівля Північної Кореї зосереджена на Китаю, оскільки має обмежені можливості до диверсифікації.

Щоб адаптувати свої економіки до санкцій ці країни провадять різні стратегії: Росія збільшила внутрішнє виробництво раніше імпортованих товарів і започаткувала нові торговельні партнерства (переважно країни Африки); Іран розширив ненафтові сектори та налагодив регіональні партнерства; Північна Корея покладається на неформальну та незаконну економічну діяльність.

Загалом, незважаючи на те, що всі три країни використовували різні стратегії для пом'якшення впливу санкцій, їхні економіки зіткнулися зі значними проблемами, відзначеними спадом, інфляцією та переходом до більш замкнутої та диверсифікованої економічної діяльності.

Для посилення та досягнення ефекту від впровадження санкцій країнам слід зробити наступні кроки:

- Впровадження багатосторонніх санкцій. Санкції за участі декількох держав надають їм сильну політичну легітимність.
- Цілеспрямовані санкції. Обмеження на поїздки та фінансові санкції є більш ефективними, ніж загальні торговельні санкції.
- Покращення навчання органів контролю. Слід підвищувати кваліфікацію органів, які перевіряють судна в міжнародних портах, а також експортерів енергетичних, мінеральних та інших національних ресурсів.
- Мінімізація непередбачених наслідків. Варто зменшувати негативний вплив санкцій на сусідні держави з підсанкційною країною.
- Співпраця для боротьби з відмиванням грошей. Необхідна координація між урядами, міжнародними організаціями та партнерами для протидії відмиванню грошей через цифрові активи, такі як криптовалюта.
- Політична та економічна узгодженість. Кінцева політична ціль повинна відповідати проміжній економічній, щоб країна, яка вводить санкції, могла підтримувати їх з часом.
- Ефективні санкції. Санкції повинні бути обмежені найбільш ефективними заходами, а санкції демонстраційного характеру, ефективність яких не доведена, мають бути зняті.
- Спрямування на ключові експортні сектори. Основні санкції повинні бути націлені на ключові експортні сектори цільової країни, без надмірного впливу на країну, що впроваджує санкції.
- Чітка кінцева мета. Кінцева мета санкцій повинна бути зрозумілою для населення підсанкційної країни. В іншому випадку існує ризик, що населення буде відчувати себе підданим несправедливій агресії, що може зміцнити легітимність своїх правителів, що є контрпродуктивним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Війна в Україні та її наслідки для ЄС - Блог Високого представника ЄС Жозепа Борреля. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine>
2. Кулик С. Економічні санкції як інструмент протекціонізму: Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід : тези доп. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. молод. учених і студ. (Тернопіль, 27-28 березня 2024 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2024. С.37-38.
3. Нульовий транзит: чи готова Україна зупинити транспортування російського газу. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/13/709812/>
4. Панченко В. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики в контексті реалізації національних інтересів. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 17. С. 10–16. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5665&i=1>
5. Сиротюк Ю. Рубль – все? Росія рухається до повної залежності від Китаю. 2024. URL: <https://glavcom.ua/columns/syrotuk/rubl-vse-rosija-rukhajetsja-do-povnoji-zalezhnosti-vid-kitaju-1005244.html>
6. Фліссак К. Економічні санкції та специфіка їх позиціонування в сучасних міжнародних відносинах. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 1 (17). 2019. С. 72-78.
7. A Brief History of Sanctions on Iran. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-brief-history-of-sanctions-on-iran/>
8. Bove V., Di Salvatore J., Nisticò R. Economic sanctions can have a major impact on the neighbours of a target nation – new research. 2024. URL: <https://theconversation.com/economic-sanctions-can-have-a-major-impact-on-the-neighbours-of-a-target-nation-new-research-206877>
9. Cygan A., Disney R., Szyszczak E. Sanctions on Russia: what are the ramifications of this new trade war? 2022. URL:

<https://www.economicsobservatory.com/sanctions-on-russia-what-are-the-ramifications-of-this-new-trade-war>

10. Economic impact of Russia's war on Ukraine: European Council response. URL:

[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)757783](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)757783)

11. EU Sanctions Map. Last update 07.06.2024. URL: <https://www.sanctionsmap.eu/#/main?checked=1,2,4,7,9,46,10,47,20,11,59,14,15,54,16,50,17,18,56,19,21,22,51,43,23,42,55,25,28,8,48,58,61,26,27,29,30,31,57,32,34,6,5,60,33,49,35,52,36,37,38,44,39,40>

12. EU sanctions tracker. URL: <https://data.europa.eu/apps/eusanctionstracker/>

13. EU trade with Russia – latest developments. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Russia_-_latest_developments#Latest_development

14. Farzanegan M. R. What are the big economic challenges facing the government in Iran? 2023. URL: <https://www.economicsobservatory.com/what-are-the-big-economic-challenges-facing-the-government-in-iran>

15. Filipenko A., Bazhenova O., Stakanov R. Economic Sanctions: Theory, Policy, Mechanisms, *Baltic Journal of Economic Studies*, Publishing house "Baltija Publishing", vol. 6(2). 2020. DOI: 10.30525/2256-0742/2020-6-2-69-80. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/792/849>

16. How are European SMEs impacted by the Russian Invasion of Ukraine. 2023. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/document/download/0c98e21e-7e93-4c76-b59c-d994079bbcc0_en?filename=SME%20Envoy%20report%20Economic%20Effects%20of%20the%20Russian%20Invasion%20of%20Ukraine%20Fin.pdf&prefLang=cs

17. How effective are economic sanctions? URL: <https://www.ofce.sciences-po.fr/blog/how-effective-are-economic-sanctions/>

18. ICP – inflation rate. Eurostat. URL:
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00118/default/table?lang=en>
19. International Iran Sanctions Database. URL:
<https://www.unitedagainstnucleariran.com/international-iran-sanctions-database>
20. Iran GDP 1960-2024. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/IRN/iran/gdp-gross-domestic-product>
21. Iran GDP. URL: <https://tradingeconomics.com/iran/gdp>
22. Morgan, T. C., Syropoulos, C., and Y. Yotov (2023) “Economic Sanctions: Evolution, Consequences, and Challenges” *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 37(1), pp. 3-30.
23. Morgenroth E. A Brief Review of the Effectiveness of Economic Sanctions. URL:
https://www.iiea.com/images/uploads/resources/Effectiveness_of_Economic_Sanctions_Edgar_M.pdf
24. North Korea GDP. URL: <https://tradingeconomics.com/north-korea/gdp>
25. Real GDP growth rate – volume. URL:
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en>
26. Russia GDP. URL: <https://tradingeconomics.com/russia/gdp>
27. Russia Inflation Rate. URL:
<https://tradingeconomics.com/russia/inflation-cpi>
28. Russian Ruble. URL: <https://tradingeconomics.com/russia/currency>
29. Targets of EU sanctions. URL:
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-different-types/#regimes>
30. The Effectiveness of Economic Sanctions At Risk from Digital Asset Growth. 2024. URL: <https://www.gao.gov/blog/effectiveness-economic-sanctions-risk-digital-asset-growth>
31. Types of sanctions the EU adopts. URL:
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-different-types/#regimes>
32. What are the sanctions on Russia and have they affected its economy?
 URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659>

33. What to Know About Sanctions on North Korea. URL:
<https://www.cfr.org/background/north-korea-sanctions-un-nuclear-weapons>

34. Why sanctions are useless against Russia's war machine. URL:
<https://www.msn.com/en-xl/news/other/why-sanctions-are-useless-against-russia-s-war-machine/ss-BB1o9xCI?ocid=widgetonlockscreen&cvid=e9f6b07a714e4dfbbdd6b5fb7c88e3b9&ei=21>